

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра Філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
Вивчення народних вірувань з позиції міжетнічних зв'язків
у селі Чорнотисів Берегівського району
Поляк Наталія Євгенівна
Студентки IV-го курсу
Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)
Ступінь вищої освіти: бакалавр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 2 / 31 березня 2022 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юріївна
кандидат наук, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцівна
доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2022 року

Протокол № _____ / 2022

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра Філології

Кваліфікаційна робота

**Вивчення народних вірувань з позиції міжетнічних зв'язків
у селі Чорнотисів Берегівського району**

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Виконала: студентка IV-го курсу

Поляк Наталія Євгенівна

Освітня програма: 014 Середня освіта (Мова і література угорська)

Науковий керівник: Кейс Маргарета Юріївна

кандидат наук, доцент

Рецензент: Чордаш Василь Васильович

викладач

Берегове
2022

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

**Вивчення народних вірувань з позиції міжетнічних зв'язків
у селі Чорнотисів Берегівського району
Szakdolgozat
Képzési szint: alapképzés**

Készítette: Polyák Natália

IV. évfolyamos hallgató

Képzési program: 014 Középfokú oktatás (Magyar nyelv és irodalom)

Témavezető: Dr. Kész Margit

kandidátus, docens

Recenzens: Csordás László

tanársegéd

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	6
II. ПЕРЕГЛЯД СПЕЦІАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	8
III. НАРОДНА РЕЛІГІЯ І НАРОДНІ ВІРУВАННЯ У СЕЛІ ЧОРНОТИСІВ	13
3.1. ВІРУВАННЯ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЖИТТЯ ЛЮДИНИ. ВАГІТНІСТЬ, ПОЛОГИ, ДИТЯЧІ ПРИВОРОТИ.....	13
3.2. ВІРУВАННЯ У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ: ХВОРОБА ЯКУ НАВОРОЖИЛИ, СМЕРТЬ	16
3.3. СВЯЩЕННЕ СПІЛКУВАННЯ.....	28
IV. ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	33
РЕЗЮМЕ.....	37

TARTALOM

I. BEVEZETÉS.....	6
II. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	8
III. NÉPI VALLÁSOSság ÉS NÉPHIT FEKETEARDÓBAN	13
3.1. Az emberi életet befolyásoló hiedelmek. Terhesség, születés, gyermekigézése	13
3.2. Hiedelmek válsághelyzetekben: rontás okozta betegség, halál.....	16
3.3. Szakrális kommunikáció.....	28
VII. ÖSSZEFOGLALÁS	31
FELHASZNÁLT IRODALOM	33
REZÜMÉ	37

I. BEVEZETÉS

Keszeg Vilmos szerint: „Felfedezése óta a népi kultúra sokféle megközelítésben szerepelt. Leggyakrabban hagyományként tekintettek a népi kultúrára, aminek bár gyökerei a régmúltba nyúlnak vissza, de a jelenből táplálkozik, és ott is fejt ki hatását. Az utóbbi időben e hagyomány sajnos egyre inkább veszíti el kapcsolatát a mindennapokkal, s ez az oka annak is, hogy jelenleg egy olyan örökségnek tekintjük, amelyet óvni és ápolni kell, hisz a különböző hagyományok alakítják identitástudatunkat, éppen ezért ezek jelentik közösségeink megmaradását is. A megőrzés részvételen alapul – egyaránt tartalmazza a hagyományok átadását és azok alakítását”.¹

A hagyományos kultúrában a hiedelemrendszer olyan tudati jelenség, amely a gondolkodó ember megjelenése óta átszövi az adott közösség életét. Mintegy receptet ad az élet megélésére, életstratégiát lehet rá építeni. Az évszázadok alatt kialakult rendszer sérülése az egyén elvesztését is jelentheti az adott közösségben.

Kárpátalján a hagyományos kultúra egyik fontos szegmenseként működő hiedelem és népi vallásosság még napjainkban is a mindennapi élet része. Természetesen, a változások e földrajzi és politikai határokkal elzárt vidékre is elérnek. A kutató azonban igazi kincsesbányára talál az adott témakörben is.

A szakdolgozat tárgya a néphiedelem, népi vallásosság interetnikus hagyományinak bemutatása Feketeadó községben.

Célja: irányított beszélgetések és félig strukturált segítségével adatolni, dokumentálni Feketeadó napjainkban is élő hiedelemrendszerét valamint a feltárt adatokból a szakirodalom segítségével összehasonlító elemzéseket végezni.

Szakdolgozatom hipotézise:

1. Feketeadóban napjainkban is működik a hagyományos hiedelemrendszer és a népi vallásosság a mindennapi élet színtereiben;
2. A néphit és népi vallásosság elemei napjainkban sok archaikus elemet megőrizte a vizsgált településen, de a változások is jellemzőek;
3. A különböző nemzetiségek és vallások az együttélés során hatással voltak egymásra a településen.

Kutatási módszerek: kutatómunkámat a terepen való megfigyelés, valamint hólabda módszer alkalmazásával félig strukturált interjúk felvételével és lejegyzésével végeztem.

---

¹ Keszeg 1991: 122

A munka a következő részekből áll: a bevezetés tartalmazza a dolgozat tárgyát és célját, valamint, a kutatás módszertani bemutatását Az első fejezetben található a néphit, népi vallásosság kutatástörténetének rövid felvázolása. A második fejezet az irányított beszélgetések során összegyűjtött adatok elemzéséből, a következtetések levonásából áll. A szakmunka végén található az összefoglalás, a felhasznált szakirodalom jegyzéke, valamint a függelék.

II. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

A hiedelem a kultúra legerőteljesebb és leginkább változó része, s bár a tárgyi és nyelvi kultúrában egyaránt megfigyelhetőek változások, ez utóbbiban a folyamat mégis sokkal lassabban és kisebb mértékben következik be, hisz az ember – s így az egész közösség tudatában hosszú ideig meghatározó tényezőként vannak jelen a múltbeli élmények.²

Dömötör Tekla írt arról, hogy a néphit tudományos vizsgálatára akkor kezdtek nagy hangsúlyt fektetni, amikor a népek, nemzetek ősi hiedelemvilágukat akarták megtalálni: „*A néphitkutatás a XVIII.-XIX. század fordulóján elsősorban, mint a modern történelemtudomány egyik segédtudománya jelentkezett, s egybeesett a modern európai „nemzeti” államok kialakulásával. Különösen azoknál az európai népeknél, illetőleg népcsoportoknál volt nagy jelentősége, amelyek akkor önálló nemzeti lét kialakítására törekedtek.*”³ Az eddigiekben az egzotikus vidékeken csodált hiedelmeket a kutatók elkezdték saját népük, főként a parasztság köreiben keresni. Amint egyre jobban megismerték, rájöttek, hogy a hiedelemvilág egy logikusan, ok-okozati összefüggésben működő bonyolult rendszer, amely a közösségek és az egyén számára életstratégiai útmutatásokat szolgáltat.

A kezdetekben a magyar néphitkutatókat sem a népi kultúra iránti tudományos érdeklődés ösztönözte, hanem a magyar „ősvallással” kezdtek el foglalkozni.⁴ A magyar ősvalláskutatás legnagyobb nehézsége-mely különben a mai napig sem szűnt még meg teljesen-az, hogy a magyarság kialakulásának igen sok tisztázatlan kérdése volt és van. Így természetesen nem meglepő, ha a kutatás kezdeti szakaszában elsősorban azokkal az ókori vallásokkal vetették össze a magyarok feltételezett ősvallását, amelyekről a kornak bizonyos tudományos ismeretei voltak: a régi zsidó vallással, a klasszikus görög és római vallással, továbbá, minthogy a magyar nép keleti eredete nem volt kétséges, a „szkíta” és perzsa vallással. A sok bizonytalanság mellett azonban az biztos, hogy a fő vallási forma a honfoglaló magyaroknál a samanizmus lehetett. Akármennyire eltérő véleményen is vannak az egyes magyar ősvalláskutatók, abban többnyire megegyeznek, hogy a honfoglaló magyaroknak voltak sámánjaik, s hogy ezek legalább egy csoportjának magyar neve a táltos volt.⁵

---

² Keszeg 1991: 122.

³ Dömötör 1981: 9

⁴ Dömötör 1981: 21

⁵ Dömötör 1981: 21—33

Az első és a kutatásokat megalapozó tudós, akire napjainkban is aktuális hivatkozni, Ipolyi Arnold Magyar Mithológia című művére.⁶

A 20. század első felének legismertebb kutatói közül kiemelkedik Róheim Géza, aki mélylélektani vizsgálatnak vetette alá a magyar néphitét, de egyben szinkronvizsgálatot alkalmazott. Ő volt az első a magyar kutatók között, aki az élő magyar néphittel is foglalkozott.⁷ Solymossy Sándor kutatási is számottevőek a témában, bár ő a mesekutatás felől jutott el az ősi magyar hitvilág vizsgálatához.⁸ Az ősvallás kutatásában kiemelkedő harmadik nagy név Diószegi Vilmosé, aki a honfoglaló magyarok hitvilágát kutatva a sámánizmust tartotta a honfoglalás kori magyar hitvilág alapjának. Többek között rekonstruálta a magyar táltos attribútumainak elemeit, amelyet a következőképp határozott meg: a sámánisztikus világkép és lélekképzetek; születés kiválasztás, beavatás; dob, révülés.⁹

A 20. század második felének egyik legismertebb néphitkutatója, Pócs Éva, a világ működéséről elképzelt babonás képzeteket, a természetben működő jelenségek ismeretét, valamint a laikus ember hivatalos vallástól eltérő gyakorlatát egymással összefüggő rendszerben látja *„A magyar parasztság hagyományos tudásanyagának hiedelmeként minősíthető része a hitvilág. Mint ilyen nem külön „babonás világképként és gyakorlatként, hanem a köznapi tudattal, illetve a „népi tudással” (természetismeret) és a vallásos világképpel és gyakorlattal (népi vallásosság) szoros összefüggésben működött”*.¹⁰ A néphitkutatásban meghatározó személyiségek Balassa Iván, Ortutay Gyula¹¹, Dömötör Tekla¹², Hoppál Mihály¹³, Voigt Vilmos¹⁴ stb:

Pócs Éva a Magyar Néprajzi Lexikonban a népi hitvilág jellemzésekor arra hívta fel a figyelmet, hogy az élet minden területére kihat: *„A népi hitvilág leggazdagabb, mai napig- legalábbis a szájhagyományozott hiedelemmondákban-legelevenebben élő területe a hiedelmek hagyományos alakjaihoz kötődik. Ezek egy része a paraszti mindennapi életben fontos funkciót betöltő személy volt (pl., gyógyító, bába halottlátó), akinek veszélyes „kétarcú” tevékenysége szinte vonzotta magához a „természetfeletti” képességekre vonatkozó hiedelmeket. A népi hitvilág tematikusan felöleli az emberi életet,*

---

⁶ Ipolyi, 1987 (reprint)

⁷ Róheim, 1925

⁸ Solymossy, 1937

⁹ Diószegi 1958: 1341—35; Lásd még a sámánhit témakörében: Diószegi, 1960; 1962; 1978

¹⁰ Pócs, 1997: 23

¹¹ Balassa—Ortutay

¹² Dömötör, 1964; 1981

¹³ Hoppál, 1978; 1992: 108-126; Dömötör—Hoppál, 1990

¹⁴ Voigt 1998; 1976: 559—568

(születés, halál, szerelmi varázslás, házasságkötés hiedelmei) az ember környezetét, használati tárgyait, mindennapi életét. Felöleli továbbá a hagyományos paraszti termelés, fogyasztás és egyéb tevékenységek minden ágát. (takarítás, tisztálkodás, mosás, tűzgyújtás, táplálkozás, halászat, vadászat, földművelés, állattenyésztés hiedelmei), a természeti világot (eső, szél, szivárvány, fák, füvek, ásványok, béka, kígyó, fecske). Magába foglalja világmindenségre vonatkozó hagyományos elképzeléseket (nap, hold, égitestek fogyatkozása, csillagmondák)”.¹⁵

A néphit és a népi vallásosság elválaszthatatlan egymástól. Ortutay Gyula szerint: „A hiedelemvilág befolyással volt a vallásos világképre, a magyar parasztság társadalmi életére, gazdasági cselekvéseire, mindennapi szokásaira. De behálózta a paraszti alkotások egyik legjelentősebb területét, a népmeséket is. A paraszti alkotótehetség egyik leggazdagabb, legbonyolultabb területe nem fejlődhetett volna, ha a parasztság nem a hiedelmeinek ebben a rendszerében gondolkodik. Ez a hiedelemvilág szinte az élet minden területét behálózta”.¹⁶

A vallási néprajz definícióját illetően, többen is körülhatárolták a fogalmat. Bálint Sándor, a katolikus népi vallásosság kiemelkedő kutatója megfogalmazása szerint a vallási néprajz „...feladata annak vizsgálata, hogy a néplélek hogyan reagál a katolikus előírásokra”.¹⁷ Bárth János arról elmélkedik, hogy a vallási néprajz fogalma nehezen határozható meg. Nagyon sok szokás is beletartozik, amit a korábbi kutatások világi szokásként említenek (pl. betlehemezés). Ezért a vallási néprajz egy szűkebb területre korlátozódik, amelybe a tételes vallás, ill. a hivatalos liturgia mellett mindig létező un. puraliturikus, vagyis liturgián kívüli cselekedetek tartoznak bele. Ezen kívül foglalkozik a hivatalos vallás népi gyakorlatával és képzeteivel. A népi vallásosság megjelenési formái tájanként változást mutatnak, különböznek egymástól. Ezért is fontos a néprajzi kutatások során kitérni e változatosságokra is, azok okainak feltárására, ill. történelmi előzményeikre. A népi vallásosság a katolikus egyház által gyakoroltatott hitélettől csak a 19 sz. végén vált el. A népi vallásosság addig a korábbi idők gyakorlatát követte és a barokk kor vallási hagyományaiból táplálkozott.¹⁸

Bartha Elek szerint: „A népi vallásosság a vallás valamennyi szférájára kiterjed. Van saját képzetrendszere, etikája, gyakorlata, technikái, vannak társadalmi művészeti vonatkozásai szinte minden funkció megvan benne, amit a háttérét adó vallási rendszer tartalmaz.

---

¹⁵ Pócs 1980: 728

¹⁶ Ortutay 1979: 632

¹⁷ Bálint 1938:14

¹⁸ Bárth 1990: 621

Ugyanakkor természetesen nem önálló vallás, mert a háttérben mindig ott áll egy felekezet, egy egyházkerület a maga saját hagyományaival, rendeleteivel, szertartásaival. A hivatalos vallástól egyes elemeiben eltávolodhat, a körülmények változásával pedig újra közelebb kerülhet hozzá”.¹⁹ A népi vallásosság tehát egy a hivatalos egyház előírásait sajátosan értelmező laikus gyakorlat, amelyet a hívek az egyházi előírások mellett, az egyházfiaktól titkolva tesznek, de meg vannak győződve annak helyességéről. Bár sokszor a népi vallásosság cselekményei ellentmondanak a keresztény normáknak, mégis működnek a legfogottabb keresztény közösségekben is.

Szigeti Jenő ír arról, hogy a felvilágosodás milyen hatással volt a vallásosságra is: „A felvilágosodással elkezdődő új gondolkodási mód átalakította a vallásosság külső kereteit”.²⁰ A néphit és a népi vallásosság azonban a 21. században is megjeleni a közösségi és az egyéni mindennapi életben és a vallásgyakorlásban, rendszerint alkalmazkodva a változás körülményeihez.

A különböző kutatások is rávilágítanak arra, hogy a provinciális, vagy kisebbségi helyzetben élő közösségekben erősebben van jelen a hit, a néphit és a népi vallásosság. „A kisebbségi helyzetben felértékelődhet a vallás szerepe, különösen azokban a régiókban, ahol magyarság vallásilag is különbözik a többségi nemzettől. A kisebbségi lét konzerválhatja az értékrendet, erősítheti a hagyományos közösségi, kulturális értékekhez való kötődést, amelyen belül a vallásos hit az egyik legfontosabb helyet foglalja el.”²¹

Jung Károly a délvidéki néprajzkutató a magyar hiedelemvilág természetfeletti lényeit jellemezte: az boszorkányokat, ördögöket, garabonciásokat.²²

Kárpátalján is jellemző a népi hiedelemrendszer páratlanul gazdag fennmaradása. Ezt a kutatásokkal bizonyítható tény, Kész Margit a következő állításokkal magyarázza: „Kárpátalja speciális földrajzi fekvésénél fogva a hagyományok kincsestára. Vallások, etnikumok, kultúrák keveredésének e végvárában mindenkor megfér egymás mellett a másság, és kiteljesedett az általános. Ha a vallások szemszögéből vizsgáljuk református, római katolikus, görög katolikus, ortodox egyházak csomópontja ez a vidék. Az itt élő népek fennmaradásának szellemi alappilléret jelentette a vallás. Az itt élő emberek mindenkori provinciális helyzet teremtette hiányokat, az egymást gyakran váltó politikai

---

¹⁹ Bartha 2006: 87

²⁰ Szigeti 2004: 175

²¹ Geszti 2004: 296

²² Jung, 1985

*rendszerek igazságtalan határozatait, a természeti csapásokat és minden más tragédiát
Istenbe vetett mélységes hittel éltek túl”.²³*

---

²³ Kész 2004: 413

III. NÉPI VALLÁSOSSÁG ÉS NÉPHIT FEKETEARDÓBAN

3.1. Az emberi életet befolyásoló hiedelmek. Terhesség, születés, gyermek igézése

Kutatásom színtere az etnikailag és vallásilag is vegyes település kárpátaljai település: Feketeardó.²⁴

Az emberi élet kezdetén a hiedelmek szempontjából az „első” alkalmaknak, valamint a veszélyes időszakoknak volt szerepük. Emellett magát a születést, mint kockázatos kimenetelű folyamatot mágikus úton is befolyásolták. A terhesség mind az anyára, mind a magzatára nézve kockázatos kimenetelű állapot volt. Ennek megfelelően elsősorban az anya és a leendő gyerek épségét óvó rendszabályok vették körül, mint kezdet pedig az eljövendő gyerek nemének és tulajdonságainak megjósolására nyújtott alkalmat. A szülés témakörével a szakirodalom is sokat foglalkozott. Kapros Márta²⁵ az Ipoly mentén gyűjtött adatok alapján mutatta be azt az átmeneti időszakot, amely mind az egyén, mind a közösség számára fontos eseményekkel bírt. Fügedi Márta²⁶ a matyó család zárt közösségébe enged betekintést kutatásával, s e közösség fontos kincsét, a gyermeket is bemutatja. Deáky Zita az egész magyar nyelvterületen végigjárja a szülés hagyományait bemutató ösvényt, a még élő, s már csak az emlékezetekben fennmaradt cselekményeket is rögzíti.²⁷ Szendrey Zsigmond és Szendrey Ákos a születéshez kapcsolódó szokásokat ismerteti egyben a gyermekkor leírását is adja.²⁸ Hoppál Mihály az anyát és gyermeket a vizsgálataiban folyamán etnopszichológiai módszerrel közelítette meg.²⁹

Kész Margit a kárpátaljai népi gyógyító technikákról írott kiadványában is érdekes adatokat közöl a dél ugocsai falvak születéssel kapcsolatos szokáshagyományiról. *„Az egészséges paraszti társadalomban a születést, ugyanúgy, mint a halált, az élet természetes*

---

²⁴ Neve ukránul Чорнотисів/ Csornotisziv/ Chornotyshiv. Falu Ukrajnában, Kárpátalján, a Nagyszőlősi járásban. Nagyszőlőstől 13 km-re délkeletre a Tisza bal partján, a Fekete-víz mellett fekszik, községközpont, melyhez Hömlőc is tartozik. A trianoni békeszerződésig Ugocsa vármegye Tiszántúli járásához tartozott. Feketeardó és környéke már a bronzkorban lakott volt. Neve a királyi erdőóvók elnevezéséből származik, a fekete folyóvízre utaló megkülönböztetéssel. A 13. század elején alapították. Nevét 1319-ben említik először az oklevelekben. Szerepel az 1334 évi pápai tizedjegyzékben is. 1355-ben királyi kiváltságokat kapott. Első ismert birtokosa Thyba fia Miklós volt, a későbbiekben az Ardaiak birtoka lett, az övék maradt az elkövetkező két évszázadban is, később a Rákóczi-család birtokolta, majd a kuruc idők után a Barkóczyaké lett.

1910-ben 1662 lakosából 1277 magyar, 19 német, 364 ruszin, ebből 652 görögkatolikus, 572 református, 293 izraelita volt. Napjainkban az itt élő 2232 főből 715 magyar. <https://eszm.ro/2020/07/05/charta-xxi-feketeardo-kimittud104/> utolsó letöltés: 2022. 03. 25.

²⁵ Kapros, 1986

²⁶ Fügedi 1979: 89—109

²⁷ Deáky 1997: 431—443

²⁸ Szendrey Zsigmond —Szendrey Ákos: 1937. 155—169

²⁹ Hoppál 1979: 89—109

folymatának tartották. Normális esetben a házasságra lépők egy éven belül örülhettek a közös gyümölcsnek, a gyermeknek. Ha minden ezen iratlan szabály szerint haladt, nem vették körül a várandós asszonyt különös kényeztetéssel. Sőt úgy tartották és tartják napjainkban is, hogy a fizikai munka végzése a könnyebb szülés garanciája. Érvényben voltak azonban, és nagyrészt napjainkban hatnak bizonyos tiltások, melyek a gyermek fizikai épségét, testi szépségét hivatottak garantálni: a terhes anya nem kívánhat meg semmiféle ételt, mert az a magzat elvetéléséhez is vezet, ezért iratlan törvény még napjainkban is, hogy a terhes anya akár idegentől is kérhet bármilyen ételmezt, amelyet megkíván. A terhesség alatt a nő nem rúghat szőrös állatba, mert szőrös lesz a gyermeke, fizikailag torz személyt nem nézhet meg, mert hasonló gyermeket szül majd, lángoló tüzet sem nézhet, mert az újszülött lángoló folttal a testén születik.”³⁰ Kutatásaim során én is találkoztam a Kész Margit által leírt hiedelmekkel. A megkívánás, kívánós gyermek terhes kismama ismert jelenség Feketeardóban is. Nincs olyan étel, amivel a várandós asszonyt ne kínálnák meg. Általában nem is várják, hogy kérjen, felajánlják neki.

A terhesség alatti tiltások is nagyon ismertek a kutatott településen.”*Voltunk Gyulán. Gyulán valahogy sok olyan nyomorék pulya születik. És nekem anyósom mondta, hogy ezekre ne hogy ránézzek, mert én már akkor állapotos voltam. Amikor jött szembe egy ilyen, én mindig a földet néztem. Lefele néztem.*” (Adatközlő)

Miután megszületik a gyermek, nagyon fontos, hogy óvják a rossz szemtől. A szemverésben, igézésben való hit még ma is nagyon erős Feketeardóban, s tapasztalatom szerint egész Kárpátalján, a fiatal generáció körében is, sőt a jelenlegi megfigyeléseim alapján, a betegség okok magyarázata a szemmel való igézés, rontás, mint domináló kórokmagyarázat jelenik meg egész Ukrajnában. A gyógyítás módszere a szenes víz.³¹ Feketeardóban még napjainkban is készítenek szenes vizet a sírós, nyugtalan gyermeknek: „Ha a gyerek síros volt, szenes vizet kell neki csinálni. Egy decis pohárba vízbe, szentelt vizet önteni. 9 gyufát meggyújtani, míg ég a gyufa 3-szor a „Mi Atyánk-ot” elmondani. A gyufát a vízbe dobni. 3-szor a pohárra keresztet vetni. A pohár 3 oldalából a gyerekek inni adni. Ha picit akkor az ujjunkat mártva a kis szájához tenni. Az ujjunkat a vízbe mártjuk és keresztet rajzolunk a homlokán, mellkasán (szívén), kéz és láb fejen. Utána a vizet leggyakrabban járt ajtó tokján, leöntcsük. A gyufát a pohár alá szedjük és ott hagyjuk reggelig. Ha van olyan gyufa amelyiknek a „feje” lefordul vagy merült a pohár aljára,

³⁰ Kész 2006: 90—91

³¹ Az igézés hiedelemkör gazdagsága maga után vont a szerteágazó szakirodalmat. A teljesség igénye nélkül: Kolumbán, 1904: 38; Gönczi 1905: 345-361; 1914; Pócs, 1980; 1980b; 1986; 1986b; 1987; 1989; 1990; Hoppál, 1970; 1980; 1980b; 198; István: 1995 213-218; Kész 2006: 80

akkor még egyszer meg kell csinálni. Addig, ameddig minden gyufa nem úszik a víz felületén”.(Adatközlő)

A szakirodalomban is jelen van Gönczi Ferenc göcseji és hetési gyűjtéseiben, hogy az igézés képessége kirívó azok között, akiket szoptatáskor kétszer választott el az édesanyjuk, akiknek a szemöldöke összeér: *„Főleg azon egyének igéznek, akik, mint gyermekek „három nagypénteket keresztülszoptak”, akiknek szemöldökük összeér s a kiknek fogaik duplán állnak.”*³² A hiedelem Feketeardó lakossága között napjainkig is élő. A halál eljövételében a hagyományos közösségek nem kételkednek és tisztában vannak azzal, hogy nem tehetnek ellene. Azonban azt nagyon nehéz elfogadni, ha gyermeket ragad el. A népi hitvilágban a keresztetlen gyermek túlvilági szenvedéseit laikus módon próbálják megoldani.³³

„Amikor egy gyerek meghal és nem keresztelték meg, akkor nem temetik a temetőbe a többi sír mellé, hanem a sánc felett, oda, ahova az öngyilkosokat is. Nekik nem tesznek keresztet se a sírjukra, se a síremlékre. Pap nem temeti el őket. Leggyakrabban a kántor vezeti le a temetést.

Az ortodox vallás hiedelmei szerint, ha egy ilyen gyerekek nem adunk keresztet 7 évig, akkor átváltoznak sellővé. A gyerek lelke felsírhat, vagy keresztet kér. Aki meghallja meg kell, hogy sajnálja a lelket. Ilyenkor egy zsebkendőt, törölközőt kell oda dobni és azt mondani: „Іван та Марія! Хрещу тебе в ім'я Отця, Сина і Святого Духа. Амінь” – és egy nevet adni a gyerekeknek. A hiedelmek szerint, ha egy lélek 7 éven belül nem kap keresztet, akkor a gonoszoknak fog szolgálni.

Ezért az ortodox vallásba a gyerek születése után 2-3 napon belül keresztelik. Ha a gyerek betegen születik, akkor papot a kórházba is visznek, hogy ott keresztelje meg. Általában olyankor a pap a keresztapja a gyerekeknek.” (Zöldi Anna, szül. 1946, ortodox pravoszláv)

---

³²Gönczi 1905: 78

³³ Kiss 1919: 84-91

3.2. Hiedelmek válsághelyzetekben: rontás okozta betegség, halál

Rendkívül sok betegséget, élettragédiát eredeztet a népi tapasztalat a különböző lelki sérülésekből. A hagyományos kultúrában evidenciaként vallják, hogy a lélek egyensúlyának felbomlása felborítja a fizikai test egyensúlyát is, illetve a lelki sérülés gyógyulása több esetben a konkrét testi betegség gyógyulását eredményezi, de legtöbb esetben sietteti azt. Kárpátalja közösségeiben a 21. században is a lélek egyensúlyát elsősorban az Istenben való mélységes hittel vélik garantálni. Az istenítélet igazságosságának őszinte és teljes elfogadása lehet a magyarázata az évszázados traumák: magas gyermekhalandóság, a családi tragédiák, a nélkülözés okozta szenvedés békés lélekkel való fogadásának. ez a mély vallásosság azonban nem zárja ki a tudatos mágikus cselekményekben való hitet, jártasságot. Feketeadóban és a környező településeken is él a rontásban való hit. A rontás szakirodalma igen gazdag, s olvasva e tételeket meglepően sok a párhuzam a különböző területeken.³⁴ Az irracionális szférában keresett magyarázatra épül az alábbi rontástörténet is.

A közölt hiedelemtörténet nagyon sok hiedelememet koncentrálna egy szüzsébe. Tulajdonképpen, itt hiedelemláncról beszélhetünk. Az adott szüzsé fontosabb kulminációs pontjai számottevőek. A hivatalos orvos elküldi a beteget egy hagyományosan gyógyító specialistához, aki megönti. Az általános mágikus tudással rendelkező lakosok közül Kárpátalján működnek azok a gyógyító specialisták, aki kiválasztottként születtek, s átvették egy előző gyógyítótól a tudást. Az öntés, mint rontáselhárító mágikus gyakorlat egész Európában elterjedt. Meglétét Oláh Andor is alátámasztja kutatásai alapján: „...a rontó vágy a rontó gondolat leggyakoribb közvetítője az „öntés„. Ilyenkor – a néphit szerint – bárkire, ismeretlenre viszik át a betegséget, arra, aki hozzáér a kérdéses tárgyhöz”.³⁵ A betegséget átvevő személyt illetően igyekeznek nem emberre átadni a rontást az öntés segítségével. Azért öntik barázdába, vagy más olyan helyre, ahol nem jár ember, csak állat, hogy ne embernek tegyenek kárt. A halottmosó víz, mint a rontó eszközök egyik leggyakoribb eleme is megjelenik a történetben. A család megholt tagjai figyelmeztetik és óvják élő családtagjukat.

„Egy elég jómódú, szorgalmas családban nőtem fel. Nagypám asztalos volt, nagymamám mindig kertelt. Régen a faluba az asztalosok jól kerestek. Ezért apukám eléggé irigységre méltó vőlegény volt. Sok lány szaladgált utána, de ő anyukámat választotta. Anyukám viszonylag szegényebb családból származott. Mamám a mezőn

³⁴ Rontás tekintetében lásd: Gönczi 1905: 346; Hoppál1970: 260; István 1995: 210; Kész 2006: 85-88

³⁵ Oláh 1986: 143; Lásd még: Ébner 1931: 147-148

dolgozott, nagyapám pedig csordás volt a kolhozba. Így a gyors (3 hónap alatt összeházasodtak) esküvő sok pletykát vont maga után. De azzal nem foglalkozott senki csak a szomszédasszonyunk. Nagyon gyakran próbálta elcsábítani apukámat, de ő nem foglalkozott vele. A nő Tiszaszászfalusi, ott nagyon sok a „boszorkány” mai napig. Ezért sok gonoszságot tett a családukkal.

Mikor már felnőttem, ugyan úgy jó módú családban nevelkedtem. De sokan nem tudták, vagy nem akarták látni mennyit kell dolgozni mindenért. Nem mindig volt boldog a gyerekkorom, mert anyuék mindig munkára tanítottak és így nem volt időm játszani. Gyakran a barátnőim azt mondták, hogy „kegyetlenek a szüleim” mert 8 éves koromtól segítettem. Deszkát gyalultam, számócát szedtem, dohányt kapáltam, piacra jártam petrezselymet árulni. Így elég korán a saját kis zsebpénzemet megkerestem.

A szomszédasszony mindig is irigykedett, hogy mennyire barátságos a családom. Ezért mindig veszekedett velünk. Vagy a liba zavart, vagy amikor az autóval elhajtottunk előtük túl nagy por lett. Szóval az a nő olyan energia vámpír féle volt, mert táplálkozott a vitáktól. Mindig provokálta apukámat, nagyapámat, mindig férfi hiányba szenvedett.

Miután anyukámmal megtette az egyik gonoszságát, én voltam a következő célja. De az után, hogy udvarlóm lett. Az udvarlóm is szorgalmas és jó módú családból volt. Azon törte a fejét az a szerencsétlen asszony, mi lesz, ha a két család összefog.

2009.január 9-én születésnapom volt. Akkor töltöttem a huszadik születésnapomat. Előre elterveztem ezt a napot. Egy étteremben vacsoráztunk a barátainkkal. Tudták a szomszédok, hogy nem leszek otthon. Anyukám dolgozott, testvérem mamánál aludt, apu viszont zsoltárolvasásra kellett, hogy menjen, nagyszüleim már nem éltek. Az utolsó pillanatban apu úgy döntött, hogy nem megy sehova. Ezért mikor eljött utánam a vőlegényem, apu kikisért minket a kapuba és becsukta a kis ajtót. A kinti villanyt égve hagyta. Mikor felért a második emeletre, megszokásból az ablakhoz ment és kinézett. Abba a pillanatba már ott is volt a szomszédasszony a kapuba és befele nézett az udvarba, közbe valamit mondott. Apu megcsapdosta az ablaküveget, és amire leszaladt nem volt ott senki. De a kisajtó előtt víz csík volt, amit oda öntöttek. Apukám, hogy ne essen senkinek baja, mert tudta mit jelent az, néhányszor át ment rajta. Más nap apukám várta a szomszédasszonyt, de letagadta, hogy lett volna a kapuba.

Egy időre el is felejtettük ezt a szituációt, de egy nap rosszul lettem, bevittek a kórházba, ahol vakbélre meg is műtöttek. Miután kiírtak a kórházból minden nap rosszabbul lettem, elkezdtem fogyni. 2 hét alatt 12 kilogramm-ot fogytam. Nagy fájásaim voltak, nem volt étvágyam. Arra gondoltam, hogy valamit bennem hagytak (vattát, törő

kendőt stb). Több kórházba fordultunk, ahol azt mondták, hogy egészséges vagyok, de én minden nap soványabb és csúnyább voltam. Éjszaka nem tudtam aludni, mert éreztem valakinek a leheletét magamon. Éreztem, ahogy veszi a levegőt és kifújja magából. Hátborzongató érzés, de nem féltem. Addig jártuk a kórházakat, míg Munkácson egy orvos azt mondta: „Vigyék ezt a gyereket máshoz, olyanhoz, aki másképp gyógyít”.

Anyuék megértették a célzást. Aznap Keresztúrba mentünk egy nénikéhez. Gyertyával és szentelt vízzel megöntetett, sokat imádkozott. Egyből látta, hogy rontás volt, a halálomat kívánták, hogy házasságommal ne gyarapodjon a vagyonom. A rontás nekem volt szánva, ezért apunak nem ártott semmit. A viaszkot láttam és sok mindent ki tudtam belőle olvasni (kígyó, gyökerek, ház, fa, kéz). Felettem és egy ruhadarabon öntötte a néni a viaszkot. Azután, hogy megöntetett, abban a ruhában kellett, hogy aludjak, amit szentelt vízbe áztatott. A viaszkot összeszedte egy zacskóba, azt a párnám alá kellett, hogy tegyem, úgy aludjak. Amit éreztem a leheletet, nagymamámé volt. Ő jött engem vigyázni a túlvilágról. Akkor jutott eszembe, hogy a műtét előtt nagymamámmal meg nagypapámmal álmodtam. Mosolyogtak. Azt mondják, hogy a halotról eső előtt álmodunk, de meg kell figyelni az arckifejezésüket is. Csak ott minden fordítva van: ha mosolyog a halott, akkor rosszat kell várni, ha mérges, akkor jót. Ahogy mindent elkészített a néni, felíratta velem mit kell, mikor mondani.

Első éjszaka azt álmodtam, hogy a szomszédunk bedob egy fél literes műanyag üveget az udvarra. Álmomban láttam, hogy halott víz volt (halottat mostak vele). Reggel mikor felébredtem egyből megtaláltam, és körül-belül fél évig az udvaron volt. Láttam, apukám is látta és valahogy senkinek nem jutott eszébe kidobni. Mikor apu elakarta égetni, nem égett. Mikor ki öntötte a vizet a mezsgyébe, elégette a műanyag edényt. A szomszédunk nem mutatkozott egy hétig, azt mondták kint a kertben kapált és nagyon leégett a bőre (pedig soha nem kapált a kertben).

Második éjszaka, láttam álmomban, hogy a kertben egy fa alá tojánhéjat, hajjal összefogva, tekerve, és valamilyen tollal (az is volt közte), dolgot tett le a szomszédunk. Reggel szóltam is apunak, aki megtalálta. De ugyanúgy nem akart elégni, ezért visszadobta a szomszédba.

Harmadik éjszaka nagymamámmal álmodtam, aki szomorú volt és integetett. Tudtam, hogy most már vége.

Minden reggel, ahogy felkeltem, ezt kellett mondanom:

„Rossz rontás, betegség, veszteség, ami rajtunk van, vegye vissza magára. Múljon az éjszakával.”

Mielőtt a gyertya maradványt a párnám alá tettem, ez mondtam:

„Rossz rontás, betegség, agresszív rossz akaróm mind tőlem lezárva. Legyen szerencsénk, egészségünk, minden, amire vágyunk.”

A gyertyát 3 éjszaka után ki kellett venni. Délután 5-kor, a kerítés alá elásni (olyan helyen ahol senki nem jár), bal lábbal letaposni háromszor.

A harmadik éjszaka után, a ruhadarabot ki kellett öblíteni egy liter vízben. A vizet beleönteni egy műanyag üvegbe. Este 7-kor kivinni egy folyóhoz (olyanhoz, ami folyik). Az én esetemben ez a Tisza volt. Háttal állni a víznek, az üveget bal kézbe fogni, a kupakot jobbal kitekerni. Kupakot bal kéz alatt eldobni, utána az üveget a vízzel. Hátra nem szabad nézni! Ameddig megyünk haza nem szabad beszélni, csak otthon a házban.

Érdekes volt, mert hangokat hallottam. Hallottam, hogy hívnak, nevemen szólítanak. És mikor beültem az autóba, mert apukámmal voltam, nem mondhattam el neki. Otthon megkönnyebbültem.

Lassan minden a helyére állt. Jobban lettem, nem voltak fájdalmaim és nem fogytam tovább. Készülődtünk az esküvőhöz.

Az esküvői készülődés elkezdődött, semmi furcsaságot nem vetünk észre. Az esküvő napján, mikor a vőlegény jött engem kikérni, és az esküvői autó az udvar előtt állt, a szomszédunk elkezdett sok üres edényt hordani át a másik szomszédhoz. Ez minden előttünk történt. Tehát az üres fazekat, tálakat, vödörket, ott hordták, ahol a fiatal pár (vagyis mi), jönni-menni készült. Ezt az egész mindenséget az idősebb nemzedék látta, és tudták, hogy baj lesz ebből, de csak egy hét múlva az esküvő után mondták el. Nem igazán foglalkoztam ezzel, mert reménykedtem, hogy baj nem lehet.

A házaspár élet nem úgy kezdődött ahogy azt terveztem. Megkezdődtek a problémák. De a legnagyobb baj akkor kezdődött, amikor apósom az óvodába kezdett el dolgozni, ahol a szomszédunk volt az óvoda vezetője.

Amikor meghalt a férjem nagymamája, akivel mi laktunk egy házban, sokan jöttek a temetésre. Legnagyobb bajt a halott mellett lehet csinálni, a halottal érintkező dolgokkal. Sokan jöttek a házba, virágot és koszorút hoztak. Az óvodától is jött 3 dolgozó: 2 nevelőnő, akik koszorút hoztak és a „kedves” szomszédunk. Mindig félttem tőle, ha az utcán láttam, át tértem a másik oldalra, hogy szembe ne menjek vele. Amikor be akart jönni a házba (előtte ment a két kollégája a koszorúval), olyan erőt kaptam Istentől, hogy szembe álltam vele és azt mondtam, hogy bizony ide a lábát be ne tegye. Hirtelen megváltozott az arca, olyan lett, mint egy ketrecbe zárt állat. Nem tudta mit csináljon, minden áron be akart jönni a

házba. A szemét meresztette, segítséget hívott, hogy valaki bekísérje. De nem tudott segíteni neki senki.

Két hónap múlva elhagytam a férjem, mert kibíratatlanul viselkedett. Miután elváltunk, felkeresett az egyik nevelőnő, aki bevitte a koszorút a házba. Sírva kért bocsánatot kért tőlem, mert ő tudta, hogy a koszorúban rontás volt. De mivel a rontás nem lett végig csinálva (mert nem tudott a nő bejönni), ezért csak a házasságom ment tönkre, nem az életem. Megbocsátottam mert én se akarok bünt a lelkekre.

Abban a házban, ahol ez történt, senki nem lakik. De a volt férjem nagyon rosszul néz ki, sovány, beteges kinézete van. Szerencséje se nincs a magán életébe. Szerintem csak az a rontás az oka. De annak, aki nem hisz benne, segíteni nem lehet.

Egy jó fél év múlva, egy műsorban Magdalina Mocsiovszki, Kárpáti molfarka³⁶, azt mondta: - „Ha rosszat akarunk egy fiatal párnak, akkor esküvőjük napján, üres edényt kell elvinni előttük”. Itt lett érthető minden.

Egy ideig nyugodtan éltünk. Egészen addig, míg a szomszédasszony férje meg nem halt. Nyár volt. A temetés után 3 nappal, a virágos kertbe mentem kapálni és felkeltette a figyelmemet egy rongy darab, ami addig nem volt ott. Odahívtam a testvéremet és együtt megnéztük mi az. Nem emlékszek pontosan, de a testvérem szétnyitotta a rongyot kezével, fehér, kövér férgek voltak benne. Hullaevő férgekre hasonlítottak. Abból az oldalból találtuk, ahol a „drága” szomszéd lakik. Kivitte az utcára és felgyújtotta. Nem égett el a rongy, ott hagytuk az utcán.

Akkor éjjel rosszat álmodtam. A sötétben, a szomszédasszony keresztet festet valamilyen vízzel a kapura. Hátborzongató volt olyasmivel álmodni és sokáig az érzés, hogy az igazából megtörtént, nem hagyott el.

Nem is kellett sokáig várni, egy hét múlva belázasodott a testvérem és kórházba került. Magas láza volt. Nem tudták leverni a lázát. Nem segített semmi: se gyógyszer, se injekció, se csepegtető. Folyamatosan csak aludt. Mikor ébren volt nem tudta mi van vele és hol van. Mindig szédült. Két hétig volt kórházba és nem tudták mi van vele. Ameddig el nem panasztam egy kolléga nőnek, hogy miért vagyok ennyire gondterhelt. Egyből azt ajánlotta, hogy menjek valamilyen „jósnőhöz”. Nagyszőlőssön találtam egyet, mivel Keresztúrbán meghalt a nénike, egyből fogadott.

---

³⁶ molfarka – ukrán jövevényszó, jelentése: jó, tudós

Testvérem, Jenci, elkezdett külföldre járni dolgozni, mikor otthon nem volt munka. Németországba traktorista volt, ott jól lehet keresni. Április 6-kán kellett, hogy induljon, de egy héttel előtte kórházba került.

Nagyszőlősen, Márta néni, egyből kávékat itatott velem. Olyan török módon befőzve, ahol sok az alján a kávé zacc. Ott egyből meglátszott a kapu, amelyen keresztbe lettek rajzolva. A 6-os szám is meglátszott, amely előtt sok akadály volt. Látszott a menyasszonya, amely sokat sírt. A derék magas férfialakból, hogy lett egy vékony testalkatú ember. Sok minden volt még ott, de ezek maradtak meg az emlékezetemben. Kátyán is jószolt, ugyan ez volt benne. Egyetlen, ami velem volt kapcsolatos, arra kért, hogy én imádkozzak érte és gyakran legyek vele, mert nekem van valamilyen erőm, amit Márta néni lát. Este, mikor sötét lett, szentelt vízzel kellett lemosni a kaput, és minden bejáratnál a küszöböt. A vizet, amivel a kaput mostam ki kellett önteni olyan helyre, ahol ember nem jár. Másnap elmentem vissza Márta nénihez, ahol ő szentelt víz felett imádkozott. Arra kért, hogy mártsam a kezem a vízbe, ne töröljem, száradjon meg. Ahogy a kórházba érek, kezemmel a homlokát simítom meg. Úgy is volt. Felkeltettem, kért egy lázcsillapítót. Azután, hogy megitta a lázcsillapítót, megsimítottam a homlokát, és többet a láza nem emelkedett. De még egy kicsit szédült, ezért rajzolt neki a néni egy kis lapra mindenféle figurákat. Jobban lett, Hála Istennek! (P. N., szül. 1989, ortodox pravoszláv)

A következő hiedelemtörténet is egy rontástörténet. Különlegessége az, hogy nem élettelen tárgy által közvetíti az ártó szándékot, hanem élőlény által. Az ortodox pópa, mint a mágikus cselekmény résztvevője, szintén jellemző a szláv kultúrkörben.

Soha nem gondoltam volna, hogy rokontól is lehet rosszat várni. Nem valamilyen messzi rokontól, közelitől. Mikor Munkácsára mentem tanulni, valamiért nagymamám nem engedte, hogy a fiánál, apukám testvérénél lakjak. Egy hetet voltam ott, de láttam, hogy nem nagyon örülnek nekem, ezért nem is nagyon erőltettük. Észrevettem, hogy mikor vendégség volt nálunk, nagybátyám mindig jött a szüleihez, viszont nagynéném mindig „allergiás” volt. Pedig nagymamám mindig azokat a gyerekeit szerette, akik külön laktak. Sokat segített nekik: pénzt adott, zöldséget, gyümölcsöt a kertből, az unokáit tanította. De ezek szerint mindig kevés volt.

A munkák mellett, Bernárd hegyi kutyát tenyésztettek. Mindig szerettünk volna egy kiskutyát, de soha nem jutott nekünk. Még pénzért se.

Nagybátyám családja úgy döntött, hogy kiköltöznék Szlovákiába. A Bernárd hegyi kutyákat elajándékozták tenyésztőknek, a kicsi Pekingi palotapincsi kutyákat meg úgy döntöttek, hogy nekünk ajándékozzák. Mindennel együtt: tálak, fazékok, amibe főzni kellett

nekik, fésű, samponok. Nekem nem tetszett ez a hirtelen szeretett, mert amit kértünk nem adtak, viszont ami felesleges volt, itt van nektek vegyétek.

A kutyák eléggé agresszívok voltak, nem szerettem őket, de apukámmal meg a fiammal jól kijöttek.

Két hónap múlva apukám fejfájásra kezdett panaszkodni, gyógyszert kért (azért az tudni kell, hogy apu soha nem panaszkodik fájdalomra, sőt ami a legfontosabb gyógyszert nem fogyaszt). Egy reggel a kis fiam, aki csak 6 éves volt, rosszul érezte magát. Hányingere volt és belázasodott. Nem akart enni. Azt hittem a láz miatt van. Közben apukám rosszabbul lett, szédült és nagyon nagy fejfájásai lettek. Megijedtünk, mert nagyapám tüdőrákos volt, és a szövődmények miatt nagyon nagy fejfájásai voltak. Apukámat elvittük orvoshoz, azt mondták nincs baja, de gyógyszert írtak ki neki és további vizsgálatokat. Közben a kis fiam, Sanyika, nem evett. Egyszer mérgemből lefogtam apuval és próbáltam megetetni. Nagyon sírt és ordított, hogy ne etessem, de nem mondta mi a baj. Másnap őt is kórházba vittem. Ott egy orvos még jobban megijesztette.

Pont akkor Tiszaszászfaluban dolgoztam az óvodában is, és elpanaszoltam problémámat egy kolléganőmnek. Az egyből azt mondta, hogy forduljak a helyi ortodox paphoz, ő biztos segít. Este már ott voltunk a templomba. Sanyika sírt mert félt, én meg sírtam mert nem tudtam mi a baj. A pap egyből rá kérdezett, hogy mi az, amit a gyerek szeret? Nem tudtam mire gondol, ezért nem válaszoltam. Sokat imádkozott felette akkor este. Ahogy befejezte imáját, megkérdezte mire gondolok, mi lehet a baj? Egy amire nem gondoltam, az a babona. Nem tudtam elképzelni ki árthat egy gyereknek. A pap nagyon kérte csak orvos ne menjek, mert nem az egészségével van baja a gyereknek. Reggel, délbe, este ott voltunk a templomba. A pap megbeszélte az egyik férfi kolostorba, hogy a gyerekért fognak imádkozni. Nekem azt mondta, hogy ő Isten szolgája, és ne gondoljam azt, hogy az ördögnek nincs a földön senkije. Itt értettem meg, mire célzott elejétől kezdve. Este a kisfiú elmondta, hogy mit álmodott. Álmában evett és megfulladt. Látta saját magát halva. Ez elrémisztette az evéstől. Közben apukám még mindig beteg volt.

A pap sokat imádkozott. Nem volt igazából javulás, de már a 6-ik nap telt elfele. Mire eszembe jutott „leöntetni” a gyereket. Össze is szedtem néhány dolgot, és mentem Marika nénihez. Szombat reggel kellett, hogy „leöntse” a gyereket. 9 óra felé hívott is, és azt mondta menjek hozzá sürgősen. Ahogy oda értem, megmutatta mi a bajoknak az oka. Ahogy a szenteltvízből megfordította a gyertyát/viaszot, úgy két palotapincsi kutyát láttam. Azt mondta, ez jött ki már negyedszer, ezért hívott, hogy nézzem meg, mi lehet az.

Azt mondta, ameddig azokat a kutyákat az udvarról nem takarítom le, addig lesz beteg apu is és a gyerek is.

Sírva mentem haza. Egyből mondtam apunak, hogy hol a probléma. Apu könnyes szemmel rám nézett és azt mondta megyünk. Megfogtuk a kutyákat, zsákba raktuk, bele az összes ajándékot hozzájuk, és ki vittük a Tiszára (elnézést kérek az állat barátoktól, de fontosabbnak láttam két emberi életet). Az egyik kutya útközben megvadult, kipróbált menekülni, meg is akart harapni, de nem sikerült neki. Addig már vitte el apu a kutyákat, csordásoknak adta, Nagyszőlősrre vitte a piacra, ott oda ajándékozta. De mindig haza jöttek. Ezért más megoldás nem volt.

Másnap mindenki jól érezte magát. Apunak nem fáj a feje, a kisfiam pedig éhes volt. A rokonokkal, ha így lehet nevezni őket, megszakítottam minden kapcsolatot. Rosszul esett az, hogy rosszat tudnak csinálni a közelebbiek.

A Tiszaszászfalusi pappal mai napig jóba vagyunk. Elmondtam neki mi volt a baja a gyerekeknek. Otthol, ha valaki rosszul érzi magát, vagy gond gyötri a lelkét, mindig a paphoz megyünk. Ennek a papnak nagy ereje van. Ő látja a „boszorkányokat” a templomba. Azok az emberek vissza fele olvassák a Bibliát. Állítása szerint azokat a nőket is lássa, amelyek úgy mennek Úrvacsorázni, hogy nem „tiszták” (vagyis menstruációjuk van). Nem vagyok templomjáró, de nagyon hiszek Istenben. Sokat segített és mindig meghallgassa imáimat!

Egy néni arra tanított, hogy amikor úgy érzem, valami baj van, mindig imádkozzak. Gyűjtsak meg egy szentelt gyertyát a legjobb a „Стріменська свічка”, amelyet február 15-én szentelnek. A szó „стрімення” – találkozást jelent. Az emberek azt mondják, hogy a tél a tavasszal találkoznak. Igazi jelentése az, hogy Jézus Krisztus az emberséggel találkozott. Ezen a napon, Szűz Mária és József, elmentek az újszülöttel a templomba, hogy köszönetet fejezzenek ki Istennek a gyerekért. Ott Simeon az Isten-fogadó várta, aki állítólag már 300 éves volt. Ő jelképezte az emberséget. Ezen a napon szentelnek gyertyát és vizet. A szentelt víz egy ortodox családban, olyan, mint a fájdalom csillapító. Ha rosszul vagy, igyál szentel vizet, ha rosszat álmodtál, igyál szentelt vizet. Ez a gyógyír.

A szentelt gyertyához este kell imádkozni. 9 „Mi atyánk”, 9 „Üdvözlégy Mária”, 9 „Hiszek egy Istenben” – 9 napon át! Térdepelve, takart fejjel. Egy ideje csak imádkozom, és nagyon segít. (P. N., szül. 1989, ortodox pravoszláv)

Halál, halott, temetés

A halál az élet megszűnését jelenti, de egyben az élet elkerülhetetlen velejárója is. A hívő emberek tisztábban vannak azzal, hogy aki megszületik, az meg is hal. Azonban a halállal kapcsolatban sok hiedelem él még napjainkban is. Ha bekövetkezik az elkerülhetetlen, a halottas házban az évszázados hagyományokat betartják.

Alábbi, Feketeardóban élő hiedelmeket Kizsbéj Mária mesélte el:

Ha valaki meghal, egyből minden tükröt a házban le kell takarni, hogy a halott lelke ne lássa meg magát, mert itt ragadhat a földön. Azt, amivel mosták a testet, oda kell tenni a koporsóba, mert azzal babonázni lehet. Halottról, ha leveszünk aranyat, vagy bármilyen ékszert, nem szabad hordani! Csak ha átolvasztjuk. Mert a tűz a halált elijeszti. Minden személyes tárgyat be kell tenni a koporsóba, mert „visszajöhet érte”. (Kizsbéj Mária, szül. 1939, ortodox pravoszláv)

Az halott etetése nagyon ősi hiedelemhez kötődik. Alapja: a halott testet elhagyó lélek, amelyet általában madárként képzelnek el, visszajön, és a temetési tor után fogyaszt a neki szánt ételből, italból.³⁷

„A temetés után szokott lenni tor. Ott készítenek ételeket. Este mikor mindenki elmegy, a léleknek is „tesznek” vacsorát. Mindenből, ami az asztalon volt, de még hozzá lisztet szitálnak az asztalra, hogy lássák „éhes” volt-e a lélek, és bort is tesznek egy kis pohárba. Volt szerencsém látni apró madár nyomokat a liszten, mikor nagymamám meghalt. Ő rákos volt és több napja nem evett. Nagyapám, aki nagy borszakértő volt, 2 évvel a halála előtt lebénult és nem ivott semmit. Az ő poharából bor hiányzott.” (Kizsbéj Mária, szül. 1939, ortodox pravoszláv)

A haldoklás lefolyása mindenkinél más, van aki hosszas szenvedés útján válik meg az életétől, és van aki hirtelen távozik az élők sorából. A beteg szenvedését imával próbálják enyhíteni a családtagok, szomszédok és falubeliek. úgy tartják, hogy ha a beteg nehezen hal meg, akkor sok bűne van. A szép halált az embernek ki kell érdemelni a néphit szerint. Ehhez nagyon sokat kell imádkozni. A szakrális kommunikáció egyik fontos szegmense a halottért, szép halálért mondott ima.³⁸ Az adatközlők egyike mesélte, hogy nagymamája, aki római katolikus, a következő imádságot mondja el minden nap többször is, a szép halál reményében:

„Most segíts meg Mária, ó, irgalmas Szűzanya,

---

³⁷ Pócs 1980: 260

³⁸ Lovász 2002: 80

*Keservét a bűnnek, bajnak eloszlatni van hatalmad.
Hol már ember nem segíthet, a te erőd nem törik meg
Hol a szükség kínja nagy, mutasd meg hogy anyánk vagy.
Most segíts meg Mária, ó irgalmas Szűzanya.”*
(Sápi Szvitlána, szül. 1980, római katolikus)

A boszorkány, gyógyító, tudós alakja a néphitben

A boszorkány és a boszorkányság köré fonódó hiedelemkör a középkorban kezd elterjedni.³⁹ A boszorkánypercek irataiból a kor hiedelemrendszerét felölelő ismeretanyag is gazdagodott. Az általános boszorkányvadászok között szerepelt a megbetegítés (rontás, boszorkányszívás, boszorkánynyomás), a gyógyító tevékenység, alakváltoztató képesség stb. A táltosnak vélt gyógyítót a középkor elején még nem ítélték halálra, de aztán már ez a státusz sem volt mentőöv.

A néphitben a boszorkány több hiedelemlény tulajdonságát egyesíti magába. Többek között a táltos, a gyógyító, a tündér (nem azonos a népmesék tündér alakjával), nyomó lény stb.⁴⁰

Az alábbi hiedelemmondában a boszorkány macska alakját vette fel, de az egész Európában ismert motívum szerint megsebesítik, s így emberként is viseli a sebesülés nyomait. Végül ez leplezi le.

„Régen, nagymamámtól hallottam, hogy volt egy asszony „farokkal”, így nevezték a boszorkányokat. Át tudott változni macskává. Ilyen alakban járta éjszaka az udvarokat. Egyszer az egyik házban észrevették, hogy mindig ugyanaz a macska leselkedik be az ablakon. Furcsaságok is történtek. Vagy a tyúkok nem tojtak, a tehén - tejet nem adott, a disznó megdöglött. Egy este a gazda kiment az udvarra, mert elfelejtette bezárni a tyúkketrecet. Látja, ott a macska. Fogott egy karót és beledobta a macskába, lábom találta. A macska nagy nyávogásban megszökött. Másnap látták azt az asszonyt, akire azt mondták, hogy „farka” van, sántítva. Akkor jöttek rá ki is járt hozzájuk”. (Roszoha Ilona, szül. 1939, ortodox pravoszláv)

Gyógyító specialisták

A kiemelkedő gyógyító specialisták köré a néphitben épül egy olyan elképzelés, hogy míg másokon tudnak segíteni, az ü életük általában nem alakul szerencsésen.⁴¹ Adatközlőim is ismerték ezt a sorsnak ezt a fintorát, erről tanúskodik az alábbi szöveg.

„Az egyik (Nevetlenfalui) úgy kapott erőt, hogy megfogadta. Férje beteg volt, Ő meg folyton imádkozott és megígérte, ha a férje túléli a betegséget, bármit megtesz. Megálmodta a „fizetségét”, így lett jósnő. Egy kis idő múlva a férje elhagyta és a gyerekei is elfordultak tőle. Így egyedül maradt.

³⁹ Klaniczay 1986: 257-295; Cohn, Norman 1994, Schram, 1982; Zubánics 1999: 189-204

⁴⁰ Szendrey, 1986

⁴¹ Ébner 1931: 147

A Feketeardói néni az anyukájától vette át a jóslást. Marika néni sokkáig nem tudott meghalni, míg a lánya át nem vette tőle az erőt. A lánya viszont nem szereti elmondani, hogy tud „önteni”. Neki se nincs szerencséje a magán életébe. Nem volt se férjnél, gyereke sincs.

A Nagyszőlősi néni tanulta könyvekből, állítása szerint. Kávé zaccon, kártyán jósol, meg szimbólumokat rajzol, kinek miben van baja. Egy lánya van. Közben az se él vele. Férfiak pedig csak szélhámósok kerülnek útjába.

A Keresztúri néni, fia betegségében fogadta meg, hogy segít bárkinek csak a fia gyógyuljon meg. Azután, hogy fia meg gyógyult, elhagyta a feleségét, édesanyját. A nénit a menyé gondozta. Mellette halt meg. (P. N. szül. 1989. ortodox pravosláva)

3.3. Szakrális kommunikáció

Imák a nagyböjt idején

Egész Kárpátalján napjainkban is fontos szerepe van a szakrális világnak. Válsághelyzetekben, böjtök idején, ez a szerep csak felértékelődik. A közösség tagjai a szándékukat, részvétüket a szó, az ima erejével próbálják kifejezni.⁴²

Az imamondás egyéni kultusza mély előzmények lineáris folytatása. Lovász Irén szerint, amikor a szakrális kommunikációról beszélünk, akkor arról az általános, emberi, de kultúránként és vallásonként különböző formában megmutatkozó jelenségről van szó, ahogy az ember kapcsolatot teremt a természetfölötti hatalommal vagy hatalmakkal, erőkkel.⁴³

Az alábbi imák az ortodox pravoszláv nagyböjt általánosan imádkozott szövegrepertoárját szemléltetik:

„Az ortodox vallásban, a nagyböjt idején a szokásosnál többet imádkoznak. A hiedelmek szerint, ha böjtölünk, és nem imádkozunk, akkor csak diétázunk. Nagyon fontos nem csak a testi, de a lelki megtisztulás is. Ebben az időszakban sokat hajolunk meg a szentek előtt (б'ють поклони).

A Feketeardói ortodox templomban, mindenkinek van „Православний молитослов” – видання Екзарха всієї України Митрополита Київського і Галицького-1990 рік випуску. Ebben az imakönyvben minden hétre, a nagyböjt idejére, vannak leírva az imák, a 92-107 oldalakon.

A Szent Egyház gyakorlatában Krétai András bűnbánati kánonját a nagyböjt első hetének hétfőtől csütörtökig tartó nagy búcsúkor, valamint az ötödik hét csütörtök délelőttjén, a nagyböjt napján, részletekben olvassák fel. Az úgynevezett „Маріиною стояння” – rendszeresen énekelni.

A fő ima nagyböjtben

Jefrem Sirin rövid imája a fő ima a nagyböjt idején. Hétköznapokon mondják, minden nagyböjti istentisztelet végén. Segítségével megtérhet, megmentheti lelkét a bűnöktől, valamint megvédheti magát és szeretteit a betegségektől és a gonosztól. Az ima így szól:

„Господь Бог, Владика днів моїх. Дух бездіяльності, смутку, самолюбство не допускай до мене. Дух розсудливості і покірності, любові і терпіння подаруй же

---

⁴² Kész 2006: 122)

⁴³ Lovász 2002: 7

мені, рабу(і) Твоєму (її) (ім'я). Господи Боже, покарай мене за гріхи мої, але не карай за них ближнього мого. Амінь!”

Nagybőjt idején minden hívőnek meg kell bánnia a bűneit, ami a lelki megtisztulás fontos része. Ne felejtjük el elmondani az imát minden nap. Így szól:

„Звертаюся я, раб(а) Божий(а) (ім'я), до Тебе, Господь, і від усього серця прошу Тебе пробачити гріхи мої. Змилуйся наді мною, Царю Небесний, визволи мене від душевних мук і самокатування. До Тебе ж я звернуся, Син Божий. Помер Ти за гріхи наші і воскрес Ти, щоб жити вічно. Сподіваюся я на допомогу Твою і прошу благословити мене. Назавжди Ти Спаситель мій. Амінь!”

Reggel ezzel az imával kezdjük:

„Господи Боже, будь же милостивий до мене грішного. Очисти душу мою від гріхів, визволи мене від злих помислів. Захисти мене від ворогів і від їх злодіянь. Вірю я в щедрість і доброту Твою, що даруєш Ти нам. Слава Тобі, Боже. Амінь!”

Ezt az imát lefekvéskor mondjuk:

„Господь Бог, творець всього живого на землі і Царю небесний, прости ж мене за гріхи, вчинені мною за день словом чи ділом. Навіть уві сні я, раб(а) Божий(а), не втрачаю віру в Тебе. Вірю, що позбавиш Ти мене від гріхів та очистиш душу мою. Кожен день сподіваючись я на захист Твій. Почуй молитву мою, відповідай на прохання мої. Амінь”.

Lefekvéskor ne feledkezünk meg az Őrangyalról sem. Neki ezt mondjuk:

„Ангеле Хранителю, захисник душі моєї і тіла мого. Якщо ж я згрішив в цей день, визволи мене від гріхів. Не дай Господу Богу розгніватися на мене. Помолися за мене, раба(у) Божого(у) (ім'я), перед Господом Богом, попроси його про відпущення гріхів моїх і захисти мене від вчинення зла. Амінь”.

Evés előtt ezt mondjuk:

„Господи Ісусе Христе, Боже наш, благослови нам їжу і пиття молитвами Пречистя Твоєї Матері і всіх святих Твоїх, яко благословен еси на віки. Амінь. (І перехрести їжу і пиття)”.

Evés után is köszönetet mondunk:

„Дякуємо Тя, Христе Боже наш, що наситив еси нас Твоїх земних благ; не позбав нас і Небеснаго Твого Царства, але яко посеред учнів Твоїх прийшов ти, Спасе, мир давай їм: прийди до нас і спаси нас”.

Egy ortodox hívő asszony, reggel, délben, este imádkozik. Naponta imádkozzák a: „Отче наш”, „Символ Віри” és „Молитви до Пресвятої Богородици”.”(Kizsbéj Mária, szül. 1939. ortodox)

IV. ÖSSZEFOGLALÁS

Az évszázados hagyományokat azonban mégsem sikerült kiirtani. Az itt élőket bárhogy is fenyegette a több évtizedig tartó kommunista diktatúra, a „babona”-ként számon tartott hiedelmek, a népi vallásosság legfontosabb elemei megmaradtak mindvégig a tudatban, hisz a gondolatokat, a lélek diktálta, évszázadok óta működő üzeneteket nem tudták eltörölni, esetleg megváltoztatni. A rítusok, szokáscselekvések a legszigorúbb tiltások ellenére is működtek mind a családon, mind az egész közösségen belül. A jól működő hiedelemrendszer segítette a közösség tagjait a legnehezebb időkben, viselkedési szabályokat mutatva a krízishelyzetek kezelésére. A vidék lakosainak a hagyományos hiedelemrendszer megőrzésében akaratlanul is segítségére volt provinciális a helyzet, a földrajzi elzártság. Nagyon nehezen szivárgott ide és ért talajt valamiféle új felfedezés, modern eszme, s így ideális légkörben működhetett tovább a már meglévő ősi tudás.

Mindenképpen a konzerváló tényezők közé sorolható az is, hogy Kárpátalján a különböző nemzetiségek és felekezetek időben hosszú, földrajzilag szoros egymás mellett élése törvényszerűen eredményezte egymás hagyományainak átvételét, így gyakran fordul elő, hogy a római katolikusok, sőt a reformátusok is igénybe veszik a velük együtt élő görög katolikusok és ortodoxok alkalmazta cselekményeket.

Az így felnövekvő nemzedék nagy részének lelki fejlődése a kettősség határán vergődött, nem alakítva még ki a hagyományok diktálta kezelési technikát.

Szakdolgozatomban a történelmi Ugocsa egyik településén, Feketeadóban végeztem a népi vallásosság és néphit interetnikus szempontú vizsgálatát.

Feketeadó etnikailag és vallásilag vegyes település, ami rányomja bélyegét az itt élők szellemi mindennapjaira, szellemi kulturális örökségére. Magam is a településen élek, tehát belenevelődtem a közösségi hagyományokba, illetve a résztvevő megfigyelés is segítette munkámat, de nehézségbe is ütköztem. Az adatgyűjtési munkálatokat tőlem független okok miatt (karantén, ukrán-orosz háború) nem tudtam a megfelelően végezni. Azonban, a végén mégis siker koronázta tevékenységemet, hiszen az adatok bőséges tárházát sikerült lejegyeznem, összehasonlíttanom, szakirodalmi alapokra helyezni. Az itt élő református, római katolikus, görög katolikus, ortodox pravoszláv vallású magyar és ukrán lakosság hiedelemrendszere megtartotta sajátosságait, de egyben nagy hatással vannak egymásra.

A kutatás tapasztalataként elmondhatom, hogy hipotézisemben felállított állítások bizonyítást nyertek.

Feketeadóban a 21. században is nagyon gazdag hiedelemanyag van jelen, s működik az életstratégiák alakításában is.

A néha egészen archaikus elemeket is tartalmazó hiedelmek, a népi vallásosság elemei a településen a változás folyamatában vannak, de ez a változás nagyon stabil alapokra épülve követi a modernizációs folyamatokat.

A végzett összehasonlító vizsgálatok alapján megállapítható, hogy a ortodox pravoszláv vallásúak több autentikus hiedelmet őriztek meg, a többi vallás pedig sok esetben átvette ezeket az elemeket.

A kutatás konklúziójaként elmondhatjuk, hogy az vizsgált település hiedelemrendszere a 21. században végbemenő modernizációs változatokra reagálva, sokszor megújulva, de fontos része az adott közösség életstratégiájának. Reményeim szerint szakdolgozatommal hozzájárultam Feketeadó néprajzi értékeinek megmentéséhez, valamint bízom abban, hogy további kutatások is realizálódnak a településen.

РЕЗЮМЕ

Тема моєї роботи – вивчення народних вірувань з позиції міжетнічних зв'язків у селі Чорнотисів Березівського району. Етнографічні дані, необхідні для роботи, були проведені шляхом місцевого спостереження та інтерв'ю. Структурно робота починається зі вступу, що включає предмет і мету кваліфікаційної роботи, методичного викладу дослідження.

У першому розділі подано короткий опис історії дослідження народної релігії та народної релігійності.

Другий розділ складається з аналізу даних, зібраних під час спостереження і опитування, та зроблення висновків. Наприкінці роботи наводиться резюме та список використаної літератури.

Чорнотисів – це етнічно та релігійно змішане поселення, яке вписується в інтелектуальну та культурну спадщину його мешканців. Дослідницьку роботу дуже ускладнювали труднощі збиральної роботи (карантин, українсько-російська війна), але моя робота увінчалася успіхом, оскільки мені вдалося записати, порівняти та розмістити багате сховище даних на основі літератури.

У Чорнотисові навіть у 21 столітті дуже багато вірувань і забобон. Система вірувань реформатських, римо-католицьких, греко-католицьких, православних угорців та українців зберегла свої особливості, але вони також мають великий вплив один на одного.

У Чорнотисові змінюються і народні звичаї, які іноді містять досить архаїчні елементи. Порівняльний аналіз зібраного матеріалу показує, що православна релігія зберегла більш автентичні вірування, а інші релігії в багатьох випадках прийняли ці елементи.

Підсумовуючи дослідження, можна сказати, що система вірувань досліджуваного населеного пункту у відповідь на модернізаційні варіанти, що відбуваються в 21 столітті, часто оновлюється, але є важливою частиною життєвої стратегії даної громади.

Сподіваюся, що своєю роботою я зробила внесок у порятунок частини інтелектуальних цінностей Чорнотисова, і водночас записаний та проаналізований звичайний матеріал стане основою для подальших подібних досліджень.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BALASSA Iván – ORTUTAY Gyula

1979 A magyar népi hiedelemvilág, In.: *Magyar Néprajz VII.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 632—680

BÁLINT Sándor

1938 *Népünk ünnepei. Az egyházi év néprajza.* Budapest, Szent István – Társulat Kiadása

BÁRTH János

1990 A katolikus magyarság vallásos életének néprajza In: *Magyar Néprajz VII.* Akadémiai Kiadó, Budapest

BARTHA Elek

1999 *Görög katolikus ünnepeink szokásvilága.* Debrecen

2006 *Vallási terek szellemi öröksége.* HEFOP tananyagfejlesztési program. Debrecen

COHN Norman

1994. *Európa démonai. A boszorkányüldözés története.* Corvina, Budapest

DEÁKY Zita

1997 Népi vallásosság a szülés körüli szokásokban. In: S Lackovits Emőke (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében II.* Veszprém-Debrecen, 431-443.

DIÓSZEGI Vilmos

1958 *A sámánhit emlékei a magyar néphitben.* Budapest, Akadémiai Kiadó

1960 *A sámánok nyomában Szibéria földjén.* Magvető. Budapest

1962 *Samanizmus.* Gondolat. Budapest

1978 *A pogány magyarok hitvilága.* Akadémiai Kiadó. Budapest

DÖMÖTÖR Tekla

1964 *Naptári ünnepek–népi színjátás.* Budapest

1981 *A magyar nép hiedelemvilága,* Akadémiai Kiadó, Budapest

GÖNCZI Ferenc

1905. *Az emberi betegségek és gyógyításaik a göcseji és a hetési népnél.* Ethnographia XVI. 345-361

1914. *Göcsej, s kapcsolatosan Hetés vidékének összevontabb ismertetése.* Kaposvár

ÉBNER Sándor

1931. *A zselici „csontrakók” és „öntőasszonyok”.* Ethnographia XLII. 147-148

FÜGEDI Márta

1988. *A gyermek a matyó családban*. Miskolc
- FÜVESSY Anikó
- 1998 A szemmel való igézés gyógyítása ráolvasással a magyar-román vegyes nemzetiségű bihari falvakban. In.: *Az együttélés évezrede a Kárpát-medencében*. Békéscsaba-Budapest, 260-263.
- JUNG Károly
- 1985 *Táltosok, ördögök, garabonciások, Újvidék*
- HOPPÁL Mihály
- 1970 *Az igézés hiedelemkör alkotóelemei. Népi Kultúra-Népi Társadalom*. Budapest, 259-285.
- 1978 *Hiedelemrendszer, világkép és mitológia. A társadalom jelei*. Budapest
- 1979 „Anya és gyermek” a magyar folklórban. – A hiedelemvilág etnopszichológiai megközelítése. In.: *Orvostörténeti Közlemények: Suppl.* 11-12-. 89-109.;
- 1992 A hiedelemrendszer. In.: *Etnopszichológia. Néprajz egyetemi hallgatóknak* 14. Debrecen, 108-126.
- ISTVÁN Lajos
- 1995 *Babonás népi gyógyítások Korondon. Néprajzi Látóhatár*. 3-4 sz. 213-218.
- IPOLYI Arnold
- 1987 *Magyar Mithologia*. Reprint. Európa Könyvkiadó. Budapest,
- KAPROS Márta
- 1986 *A születés szokásai és hiedelmei az Ipoly mentén*. Studia Folkloristica et Ethnographica 18. Debrecen
- KESZEG Vilmos
- 1991 A hiedelemtudás szerkezete. In Benkő Samu – Dávid Gyula – Faragó József – Mócsy László (szerk.): *Erdélyi Múzeum* 53. kötet, 1-4 füzet. 122. Kolozsvár: Misztótfalusi Kis Miklós Református Sajtóközpont
- 2013 *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák. Egyetemi jegyzet*. Kolozsvár: BBTE Magyar Néprajz és Antropológiai Intézet Kriza János Néprajzi Társaság. GLORIA és IDEA Nyomda
- KÉSZ Margit
- 2004 A szentelmények szerepe a népi orvoslási gyakorlatban Kárpátalja különböző felekezetű falvaiban. In.: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6. *Veszprém I. kötet*

2006 *Gyógyító hagyomány Kárpátalján. Úgy ne ártson néked...* Ungvár:
Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség

KISS Lajos

1919 *A születéssel, keresztelel és felneveléssel járó szokások, babonás hiedelmek Hódmezővásárhelyről.* Ethnographia XXX. 84-91.

KLANICZAY Gábor

1986 *Boszorkányhit, boszorkányvád, boszorkányüldözés a XVI-XVIII. század-ban.* Ethnographia. XCVII. 257-295.

KOLUMBÁN Samu

1904 Babonás hiedelmek a dévai csángóknál. (In: *Ethn.* XV. 35–42.)

LOVÁSZ Irén

2002 *Szokrális kommunikáció,* Európai Folklór Intézet, Budapest

OLÁH Andor

1986. *Újhold, új király!* Gondolat, Budapest

ORTUTAI Gyula

1965 A szájhagyományozás törvényszerűségei. (In: *Ethn.* LXXVI. 3–9.)

PÓCS Éva

1980 Népi hitvilág. In Ortutay Gyula (szerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. Harmadik Kötet K-Né.* 728. Budapest: Akadémiai Kiadó

1980b A falu hiedelemvilágának összetevői. Szöveggyűjtemény: Néphit. (In: Szemerényi (szerk.) *Akadémia,* Budapest 269–358.)

1983 Tér és idő a néphitben. (In: *Ethn.* XCIV. 177–206.)

1986 A „gonoszülés” mágikus és vallásos szövegei (Adatok ráolvasóink egyházi kapcsolataihoz). In: Tüskés Gábor szerk. „*Mert ezt Isten hagyta...*”. *Tanulmányok a népi vallásosság köréből.*

1986b *Szem meglátott, szív megvert. Magyar ráolvasások,* Budapest Magvető Könyvkiadó. Budapest.

1997 *Élők és holtak, látók és boszorkányok. (Néprajzi tanulmányok)* Budapest

1989 *Tüdérek, démonok, boszorkányok,* Budapest

PÓCS Éva

1990 Néphit. In: Dömötör Tekla (szerk.): *Magyar néprajz VII.* Akadémiai Kiadó. Budapest. 527-692.

RÓHEIM Géza

1925 *Magyar néphit és népszokások.* Budapest, Atheneum

SCHRAM Ferenc

1982. *Magyarországi boszorkánypercek III.* Budapest

SOLYMOSSY Sándor

1943 A magyar ősi hitvilág. (In: *A magyarság néprajza. 2. kiad. IV.* 340-382.)

SZENDREY Ákos

1986 *A magyar néphit boszorkánya*, Budapest

SZENDREY Zsigmond – SZENDREY Ákos

1937 Szokás. (Születés és gyermekkor). In: *Magyarság néprajza IV.* Budapest, 155-169.

SZIGETI Jenő

2004 A protestáns népi vallásosság XIX. századi válsága (In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 6, I. kötet*) Veszprém

VOIGT Vilmos

1998 *A Magyar Folklór.* Osiris Kiadó

1976 *Miért hiszünk a hiedelmekben? A hiedelmek szintagmatikus és paradigmatiszikus tengelye.* Ethn. LXXXVII. 559-568.

ZUBÁNICS László

1999. Boszorkányok pedig nincsenek?! In.: Panyakó Mária (szerk.): „*Szem látta szív bánta...*” *Kárpátaljai néprajzi és honismereti írások.* Hatodik Síp alapítvány. Mandátum Kiadó. Budapest - Beregszász, 179-199.

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011136552

Дата перевірки:
10.05.2022 23:27:32 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
11.05.2022 18:54:55 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: Polyak Natalia_Magyar_Szakdolgozat_2022

Кількість сторінок: 37 Кількість слів: 9275 Кількість символів: 67606 Розмір файлу: 1.32 MB ID файлу: 1011033716

9.67% Схожість

Найбільша схожість: 4.01% з джерелом з Бібліотеки (ID файлу: 1008002919)

5.3% Джерела з Інтернету 38

Сторінка 39

5.43% Джерела з Бібліотеки 111

Сторінка 39

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 15